

Mikor édesapám elolvasta ezt az írást, félresöpörte a lapot s azt mondta:

– Ennye fiam, mér nem lökted oda azt a hat krajcárt annak a koldusnak.

Villámvilágításnak tűnt fel nekem az ő szava. Itt van az új, amit hoztam: én elvettem a krajcárt a koldustól, hogy a szent anya megéljen. Az apám s a régi magyar generáció odadobta az egész öröklött vagyonát, hogy megmutassa a virtust, ha belepusztul is.

Azóta is ezt csinálom. Habozás nélkül fogadom el az igazság utolsó krajcárját is. Habozás nélkül írom le a legkönyörtelenebbet is, ha hitem szerint az az élet, az az igazság és az az út.²¹ A levél dátuma: „Leányfalu, 1939. Karácsony este.”)

Cikkemnek – úgy hiszem – nem feladata, hogy a nagy író Görgey-képét minden vonásában ellenőrizze, szembesítve azt a részletes történelmi kutatások tényeivel. Móricz elsősorban nem a történelmi személyiséget, hanem a gondolkodó, érző és cselekvő *embert* akarta felmutatni Görgey Artúr alakjában, de rá vonatkozó írásai így is figyelemreméltó adalékokat szolgáltatnak a történet-tudomány pontosabb Görgey-ábrázolásához.

Pásztor Emil

Juhász Gyula Móra Ferencnek tulajdonított vezércikkei

Móra Ferenc 1926. április 18-án, Juhász Gyulának a szegedi Korzó (ma Vörös Csillag) moziban tartott költői matinéján a jóbarátot és harcostársat köszöntő beszédében ezeket mondta:

„Talán nem is merő véletlen az, hogy Juhász Gyula dicsőségének abban az eleven újságjában, amelynek ennek a városnak a társadalma szerkesztett ma a költőnek, én vagyok a vezércikk. Nem is szólva arról, hogy köztudomás szerint mi ketten vagyunk azok, akik a legnagyobb szegényt hoztuk erre a városra, amit sokszor megírtak már rólunk, és hiszem a Jóistent, hogy még sokszor meg fognak írni – mondom, nem is szólva arról, hogy hírességünk és hirhedségünk összeköt kettőnket, van nekünk egy különös összekötő láncunk is, és ez a vezércikk. Sokat meghajigáltak már engem utcai pajkosok, játékos kis fityfirittyek olyan cikkért, amit Juhász Gyula írt. Persze vállaltam, és sohase tiltakoztam. Először azért, mert sose tudja az ember, mitől hízik, másodszor mert legalább annyiszor vállaltam azt is, hogy nekem hálálkodjanak az emberek olyan nagyszerű cikkekért, amiket megint Juhász Gyula írt.”¹

A magyar nyelvészek II. nemzetközi kongresszusán 1972-ben ismertettem azokat a stíluskritikai ismérveket, amelyeknek a segítségével igyekeztünk a húszas évek szegedi ellenzéki napilapjában (1920 és 1925 közt Szeged, utána – ismét – Délmagyarország címmel) névtelenül megjelent vezércikkek szerzőségét megállapítani, pontosabban Móra és Juhász írásait elkülöníteni.² Előadtam, hogy Vajda Lászlónak a Móra-publicisztika egybegyűjtésében és nekünk, Juhász-kutatóknak Juhász Gyula vezércikkeit agnoszkáló munkánkban előzetes egyeztetés nélkül is sikerült összhangot elérnünk: a két végeredmény – mint írtam – fogaskerék módjára illeszkedik össze. Vajda László *Móra Ferenc vezércikkei* című bibliográfiájában³ 2547 tételt sorakoztat föl, s ebből mindössze 30 tétel nem bizonyult a mi vizsgálataink szerint Móraénak, hanem Juhászénak, a teljes anyagnak tehát alig valamivel több, mint egy százaléka. Ezek az ő csoportosítása szerint olyanok, amelyekről eleve megengedte, hogy Juhászei is lehetnek. Amint írta: „Vezércikkstílusuk ugyanis annyira hasonló, hogy igen nehéz a különbségtétel.”

Nehéz, de nem lehetetlen. A fősorakoztattam stílusjegyek közül főként a halmozás, a jelzők meg az állítmányok szinte következetes megkettőzése egyértelműen Juhász szerzőségére vall.

²¹ A levél dátuma: Leányfalu, 1939. Karácsony este.

¹ MÓRA Ferenc: Memento. Szerk. VAJDA László. 1967. 504.

² Jelentéstan és stilisztika. 1974. Nyelvtudományi Értekezések 83. 454–457.

³ 1961.

A bibliográfiában Móra írásaként szereplő 30 közül 3 vezércikk teljes terjedelmében is belekerült a Móra-életművet összegyűjtő sorozatnak a húszas évek publicisztikáját tartalmazó, már idézett *Memento* című kötetbe is. Ezeket vissza kell adnunk Juhász Gyulának.

Az 1925. június 6-án megjelent *Peleskei notárius*-t Vajda bibliográfiájában azért minősítette Mórának, mert rokonságot vélt fölfedezni Móra számos írásával.⁴ Ez a rokonság azonban roppant távoli. Ellenben Juhászra vall rögtön az elején, hogy Móríz Zsigmond és Szabó Dezső tanáralakjaira hivatkozik; Móra le sem írta e két kortársának – *velebelijének* (mindhárman 1879-ben születtek, pár hetes eltéréssel) – nevét. Azután sorban következnek az ilyen kettőzések, mint *korlátoltság és együgyűség; naivság és komikum; se igazságot, se értelmet; földrajzi helyzete és történelmi fejlődése; lenézésre és lekicsinylésére; élniakardsuknak és életerejüknek; emel és dédelget; szervezetlensége és gyámoltalansága*. Juhász jellemző fordulatok ezek is: „A vidéki intelligenciának egész másfajta fejfájásai vannak . . .”; „mintha azóta történtek volna bizonyos dolgok . . .”

Ugyanabban az évben augusztus 8-án jelent meg *Utazás a Rózsa Sándor körül* című vezércikke. A cím megtévesztő: Móra posztumusz kötetében (*Utazás a földalatti Magyarországon*) és két tárcájában (*Utazás Grammatikába, Utazás a templomablak körül*) előfordul az ilyen címadás. De még inkább Juhász életművében: ő Jókaitól vette, és számos emlékező cikkében (*Utazás egy sárdomb körül, 1909; Utazás a staggione körül, 1911; Utazás egy sárdomb körül, 1913; Utazás a vastaps körül, 1919; Utazás egy sárdomb körül, 1924*) használta. Ezek sorába illik a Mórának vélt is.

A halmozásnak jellegzetes példáit mutatja ez az írás is. Főnevek: *cowboy és filmművész; életén és művein keresztül; gavallér volt és lovag volt, hőrosz volt és férfi volt; minden erőt és értéket; tróké, művészeké; az értetlenség, a tehetetlenség, az irigység és a tudatlanság maffiája*. Fokozottan jellemző az ilyen kettőzés: *nagy rablók és nagy zsványok; becstelen betyárnak és gyilkos haramiának; némely bírói ítéletek és ügyészi megállapítások*.

Hosszabb szöveg idézéséből még nyilvánvalóbb a halmozásban megmutatkozó lelki kényszer nyelvi következménye:

„Mert az egészen bizonyos, hogy a nagy rablók és nagy zsványok mellett, akik népeket és országokat irtottak és pusztítottak, voltak a haramiaságnak és betyárságnak rokonszenvesebb és valamivel mégiscsak kevésbé veszedelmes képviselői. Például azok az alföldi és bakonyi szegénylegények, akik az idegen elnyomás és erőszak elől erdők és nádasok sűrűjébe bújtak, odamenekültek, és élték a lappangó bujdosók vadregényes életét, és ették a dezentorok keserű kenyérét. Nem magyar specialitás ez éppen, nem hazai találmány, hiszen a Rinaldók és Abellinók, a Robin Hoodok és Moor Károlyok ugyanezt csinálták a művelt Nyugaton a valóságban és a költők elképzelésében egyaránt. Márpedig az élet, legalábbis Wilde óta, utánozza a költészetet.” Wilde említése is Juhászra – és nem Mórára! – vall, de a rengeteg és kötőszóval kapcsolt, megkettőzött mondatrészt még inkább. Hasonló sűrűségű a halmozás ebben az idézetben is:

„Mármost a tengeren túlról jött Eddie Polo amerikai ötletét olvasva, a fajvédő újság (amely Cegléd követének a zebegényi és hatvani remeteségből szóló leveleit közli mostanában) iszonyú haragra gerjed a lelkes és buzgó cowboy és filmszínész ellen, aki egy ilyen becstelen betyárnak és gyilkos haramiának akar reklámot csapni a külföldön, és vele akarja dokumentálni a magyar virtust és a magyar karaktert! Igen ám, de ugyanez a most fölháborult fajvédő volt az, aki nem is olyan régen rendkívül meleg rokonszennvel és megértéssel beszélt holmi orgoványi és izsáki hősokról, akik talán nem is annyira hősök, hiszen azóta némely bírói ítéletek és ügyészi megállapítások egészen más következtetésekre jutottak.”

Szinte az egész cikket idézhetném, hiszen végig jellemző rá a halmozás. Nemcsak az és kötőszóval, hanem pl. az ilyen fajta is: „Sándort nem lehetett elfogni, a császári kormánybiztos, a híres Bonyhádi hiába hirdetett statáriumot, hiába kobozta el a tanyai lovak nyergét, hiába üttette szét a csárdákat, és hiába tűzött magas vérdíjat a rettegett betyárvezér fejére . . .”

Gyakori Juhász írásában az ilyen fordulat: „Nekünk magyaroknak és nekünk szegedieknek különösen.” A föl igekötő következetes használata is az ő sajátja.

A harmadik cikkre is elsősorban az és kötőszóval kapcsolt halmozás jellemző. Az 1926. január 14-i vezércikk (*A liberális sajtó a bűnös*) szintén tele van velük: *szeplőtlenek és ártatlanok; érthetetlen és megbocsáthatatlan mulasztásából vagy engedékenységből; arcátlan és bűnös; szépet és szívrehatót;*

⁴VAJDA László: Móra Ferenc vezércikkei. 1961. 77.

szóban és írásban; nagyok és kicsik; apróságukba és senkiségükbe. Szinte láncolatot alkotnak, mint látható, a mondatrészek kettőzései; nemcsak és, vagy kötőszóval, hanem ezek nélkül is: „A nagyokká emelkedettek ha nem maradhatnának is meg *nagyoknak, vezéreknek, híreseknek, tekintélyeseknek...*” Juhászra valló fordulatok az ilyenek: már *meglehetősen* hosszú ideje; *egész melege jóakarattal*. Említett előadásomban rámutattam, hogy Juhász szerette, ha a kettős jelzői alakjukban hasonlítanak (rímelnék), tartalmukban pedig ellentétesek. A „rím” lehet a ragok vagy képzők azonossága is, mint az íménti példákban láttuk: a fosztóképzős alakok is megfelelnek erre. A *nagyok és kicsik* az ellentétre példa.

A vezércikk politikai mondandóit aligha használhatjuk föl az attribúcióhoz, Juhász vagy Móra szerzőségének bizonyításához. Ezekben az években és a Délmagyarország hasábjain azonos politikai álláspontot képviseltek. Ezt jórészt a lap irányzata magyarázza, de kétségtelen, hogy ettől függetlenül is az az árnyalati eltérés, amely Juhásznak a szegedi munkásmozgalomban való tevékenységéből következik, a Délmagyarországban megjelent cikkeiből kimutathatatlan.

Péter László